

Barn med utfordrende atferd i barnehagen

En kvalitativ studie om hvordan barnehagelærere kan møte barn med utfordrende atferd på en støttende måte

Vilde Syltøy Reitan

Kandidatnummer: 47

Bacheloroppgave

BDBAC4900

Kristiansund, April 2023

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	3
1.1 Bakgrunn for valg av tema	3
1.2 Oppgavens formål og problemstilling	3
1.3 Oppgavens struktur og innhold.....	4
2.0 Teori.....	5
2.1 Hva kan utfordrende atferd være?	5
2.1.1 Hva er årsaken til den utfordrende atferden?	6
2.2 Hvordan kan barnehageansatte støtte barn med utfordrende atferd?.....	7
2.2.1 Barn-voksen- relasjonen	7
2.2.2 Hverdagen	8
2.2.3 Personalsamarbeid og kompetanseheving	9
2.2.4 Foreldresamarbeid	10
3.0 Metode	11
3.1 Valg av metode.....	11
3.2 Valg av innsamlingsstrategi.....	11
3.3 Planlegging av datainnsamling	12
3.4 Utvalg av informanter.....	12
3.5 Gjennomføring av datainnsamling.....	13
3.6 Analyse av datamateriale.....	13
3.7 Metodekritikk	14
3.8 Etske retningslinjer.....	15
4.0 Presentasjon av funn og drøfting	16
4.1 Forståelse av begrepet «utfordrende atferd»	16
4.2 Voksne i møte med barn med utfordrende atferd.....	18
4.2.1 Det anerkjennende barnesynet	18
4.2.2 «Finne diamanten: barnets positive sider»	19
4.3 Støttende organisering av hverdagen.....	22
4.4 Personalets samarbeid og faglige arbeid.....	24

4.4.1 Personalsamarbeid	24
4.4.2 Kompetanseheving	25
4.5 Foreldresamarbeid	26
5.0 Oppsummering og avsluttende refleksjoner	28
6.0 Referanseliste	29
7.0 Vedlegg	30
7.1 Vedlegg 1: Informasjon og samtykkeskjema	30
7.2 Vedlegg 2: Intervjuguide	32

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

I løpet av mine fire år som student ved Dronning Mauds Minne Høgskole, har jeg tilegnet meg mye kunnskap, og nye synspunkter om barnehagen som lærende organisasjon, og barnehagelæreryrket. Jeg har lært at barnehagelærere har en viktig posisjon i samfunnet, med et stort ansvar ovenfor de sårbare barna.

I forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (2017), heretter kalt «rammeplan», påpekes det at «barna skal få støtte til å mestre motgang, håndtere utfordringer, og bli kjent med egne og andres følelser» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11).

Negativ atferd som fører til nedsatt funksjonsnivå bør tas på alvor. Hvis slik atferd ikke blir normalisert i løpet av førskolealder, vil barnet ha økt risiko for voldelig atferd, psykiske vansker, bli innblandet i kriminalitet, og vil få vanskeligheter med å tilpasse seg et familie- og arbeidsliv i voksen alder (Drugli, s.11-12, 2013). I barnehagen møter jeg stadig barn med atferd som oppleves utfordrende, både for barnet selv, og andre. Denne tematikken har interessert meg siden jeg startet å jobbe i barnehage i 2018, og har flere ganger opplevd at jeg kommet til kort i situasjoner der barn har utvist atferd som kan sees på som utfordrende. Jeg har en ekstra omsorg for disse barna, men føler jeg har for lite kunnskap om hvordan jeg som barnehagelærer kan støtte dem på best mulig måte.

Jeg ønsker å understreke at funnene jeg presenterer i denne oppgaven ikke gir den store og hele sannheten, men en innsikt barnehagelæreres erfaringer og synspunkter rundt tematikken.

1.2 Oppgavens formål og problemstilling

Formålet med denne oppgaven er å øke kunnskapen om arbeid med barn med utfordrende atferd. Ved å rette fokus på denne tematikken, vil jeg kunne tilegne meg mer fagkunnskap, i tillegg til at barnehageansatte kan bli mer bevisste på sine handlinger i møte med barn med utfordrende atferd. I den forbindelse ønsker jeg via denne studien å besvare følgende problemstilling:

Hvordan kan barnehagelærere arbeide for å støtte barn med utfordrende atferd på best mulig måte for barnet?

Denne studien vil ikke ha fokus på det negative med utfordrende atferd, men heller legge vekt på det positive barnehagelærere kan gjøre for å støtte barn i deres utvikling. Jeg vil også understreke at utfordrende atferd i denne studien ikke handler om barn med diagnoser. Til tross for dette, kan barn med utfordrende atferd være under observasjon eller utredning av andre instanser enn barnehagen.

1.3 Oppgavens struktur og innhold

Denne oppgaven består av til sammen fem kapitler, med underkapitler. Innledningsvis begrunnes valg av valg av tema, samt oppgavens formål og problemstilling. I kapittel to blir relevant teori for oppgaven, og oppgavens funn presentert. Deretter presenteres studiens tredje kapittel, metodekapittelet, hvor valg av metode, planlegging og gjennomføring beskrives. Jeg reflekterer også over etiske retningslinjer og metodekritikk. I kapittel fire presenteres funnene, som videre drøftes i lys av det teoretiske grunnlaget fra kapittel to. Oppgaven avsluttes med en oppsummering med avsluttende refleksjoner rundt problemstillingen.

2.0 Teori

I dette kapittelet ønsker jeg å ta for meg og avklare begreper som er relevante for temaet og problemstillingen i denne oppgaven. Jeg starter med å forsøke å redegjøre for begrepet «utfordrende atferd», og årsaken til slik atferd. Videre går jeg inn på ulike elementer som er viktige for barnehageansatte, i arbeidet med å støtte barn med utfordrende atferd.

2.1 Hva kan utfordrende atferd være?

For å kunne besvare min problemstilling på best mulig måte, er det viktig å avklare begrepet «utfordrende atferd». Det finnes trolig ikke noen kort og enkel definisjon av begrepet, fordi det kan tolkes og forstås ulikt fra person til person, og det vil være forskjellig hva som oppleves som utfordrende. Vi vil se nærmere på hvordan ulike forfattere tolker begrepet, for å kunne få en mer helhetlig forståelse. Drugli skriver fra en tradisjon som legger vekt på evidensbasert kunnskap om barns utfordrende atferd, og presenterer norsk forskning på dette området. Hun nevner det kan være vanskelig å skille mellom det som blir sett på som utfordrende, men normal atferd, og «ordentlige» atferdsvansker. Negativ atferd er noe alle barn i ulike perioder eller situasjoner vil utvise, og blir sett på som en del av den normale utviklingen og den normale funksjonen hos barn. Men når den negative atferden skiller seg fra det som er normalt for aldersgruppa, når det gjelder alvorlighet, nivå, varighet, sammenhenger der vanskene oppstår, og i tilfeller hvor atferden faktisk fører til nedsatt funksjonsnivå for barnet, er det snakk om alvorlige atferdsvansker (Drugli, 2013, s. 11).

I motsetning til Drugli som legger vekt på forskningsbasert kunnskap, vil det være interessant se på hvordan Hedström definerer begrepet «utfordrende atferd», som skriver fra en relasjonsbasert kunnskap. Hedström skriver som Drugli, om den normale utfordrende atferden i barns utvikling, og om at det helt opp til 4-årsalderen er normalt å havne i ulike verbale og fysiske konflikter, men at dette bør tas på alvor om denne atferden fortsetter i det samme sporet når barnet er i 5-6-årsalderen (Hedström, 2015, s. 25). Både gråt, trassatferd og fysisk aggresjon er atferd som vil synke med alderen, etter hvert som barnet modnes og utvikler alternative reaksjonsmåter. Barn med slik atferd utover det normale, vil ofte bli vurdert til å ha atferdsvansker (Drugli, 2013, s. 48). Hedström skriver at utfordrende atferd hos barn, kan være barn med samspillsvansker som ofte havner i konflikt, og at disse barna ofte er barn som barnehagelærere bekymrer seg for. Han skriver at disse barna ofte har behov for ekstra oppmerksomhet og støtte fra de voksne, for å kunne utvikle seg optimalt (Hedström, 2015, s. 5).

Aggressivitet hos barn kan være en form for atferd som kan oppleves utfordrende. Aggresjon kan komme i ulike former: åpen aggresjon, og skjult aggresjon. Åpen aggresjon kan for eksempel være trassatferd, eller fysisk aggresjon, som at barnet biter eller slår. Denne typen aggresjon vil vanligvis synke med alderen. Skjult aggresjon kan for eksempel være regelbrytende atferd og hærverk, som forekommer lite blant yngre barn. Denne typen aggresjon øker vanligvis med alderen.

Men utfordrende atferd kan komme i ulike former. Utfordrende atferd kan også være innadvendt og innagerende atferd. Denne typen atferd kommer til uttrykk ved at barnet har en tilbaketrukket atferd, som gir lite uttrykk for egne følelser (Barsøe, 2010, s. 28). Kjentegn kan også være at barnet er lite selvhevdende, unngående, sjenerte og avvisende (Barsøe, 2010, s. 28-30). Barn er forskjellige, og noen er mer tilbaketrukne enn andre. Men på samme måte som med utagerende atferd, bør det tas på alvor om den innagerende atferden hemmer den normale utviklingen når det gjelder læring, sosial samhandling med andre, og at det gir en opplevelse av at barnet ikke hører til (Barsøe, 2010, s. 27).

2.1.1 Hva er årsaken til den utfordrende atferden?

Akkurat som at det finnes flere forskjellige atferdstyper som kan oppleves utfordrende, finnes det også mange forskjellige årsaker til utfordrende atferd. Transaksjonsmodellen er en modell, utviklet av Arnold Sameroff, som skal hjelpe oss til å forstå barns psykososiale utvikling. Denne modellen kan forklares som en modell som beskriver hvordan barnet og miljøet påvirker hverandre gjensidig over tid. Psykologiske, sosiale og biologiske forhold virker inn på hverandre i barnets utviklingsprosess. Det er altså et vekselspill mellom arv og miljø som pågår kontinuerlig, hvor barnet er en sentral aktør i sin egen utvikling. I datamaterialet til denne oppgaven var det lite fokus på årsakene til den utfordrende atferden. Jeg har derfor valgt å ikke noe nærmere inn på transaksjonsmodellen i denne oppgaven. Selv om årsak til utfordrende atferd ikke var relevant i funnene, er det viktig å påpeke at barns atferd alltid har en årsak. Hvis vi ikke forstår hvorfor barnet handler som det gjør, blir det også vanskelig å kunne hjelpe og støtte barnet (Hedström, 2015, s. 117).

2.2 Hvordan kan barnehageansatte støtte barn med utfordrende atferd?

Dette punktet vil inneholde fagstoff om viktige elementer i arbeid med barn med utfordrende atferd i barnehagen.

2.2.1 Barn-voksen- relasjonen

Barnesyn og anerkjennelse

I rammeplanen står det at barna skal møtes som individer, og at barnehagen skal respekt for barnets opplevelsesverden. Barn påvirker egne liv, og påvirkes av omgivelsene sine (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Synet på barn har gått gjennom en stor forandring de siste tretti årene, fra at barn var hjelpeløse og trengende, til at vi nå ser på barns som kunnskapssøkende, kompetente og nysgjerrige. Barsøe skriver om at barn i dag både påvirkes og påvirker (Barsøe, 2010, s.55), som er i tråd med rammeplanens beskrivelse av barndom. Å kunne se barnet som subjekt, og likeverdig, er avgjørende for å skape en anerkjennende relasjon til barnet. Ifølge Barsøe kan kun relasjonen være anerkjennende dersom den ene parten ser på seg selv som mer eller mindre verdt enn den andre. Anerkjennelse er en grunnleggende holdning som bygger på respekt og likeverd, og det innebærer at personen har rett til sine meninger, opplevelser og væremåter. Å være anerkjennende ovenfor barn handler om å forsøke å forstå hvordan noe oppleves for barnet, på en empatisk måte. Det barn gjør og sier har betydning for dem, og derfor er det viktig at de har voksne rundt seg som prøver å forstå dem (Barsøe, 2010, s. 137). Når man som voksen klarer å kommunisere med barn på en måte som er anerkjennende, vil barnet oppleve at det har rett sine egne følelser, tanker og meninger. Dette kan for eksempel være å gjenta eller speile barnets utsagn for å bekrefte barnet (Barsøe, 2010, s. 140). Det er viktig at alle barn blir sett og anerkjent i barnehagen. Men barn med utfordrende atferd har nok ved flere anledninger fått negative tilbakemeldinger på atferden sin. Det vil derfor være avgjørende at disse barna møter voksne som ser dem, og aksepterer dem som de er. En viktig faktor på å heve barnets status i barnegruppa, er at personalgruppa aktivt jobber med å bygge på barnets interesser og styrker. (Barsøe, 2010, s. 145).

Voksenrollen i møte med barn.

Også i samtale med barn er det viktig å være klar over den mektige posisjonen man har i forholdet til barnet, når det kommer til barnets oppfatning av seg selv. Også hvordan man snakker med og svarer barn, har betydning for barnets selvbylde (Barsøe, 2010, s. 137). Ifølge Hedström har ikke irettesetteringer eller skjenn noen positiv effekt på barn. En tilnærming han

fremmer, er først og fremst den som bygger på å støtte den positive atferden barn utviser, og legge vekt på barnas styrker og interesser (Hedström, 2015, s. 7).

Trygghet

Ifølge rammeplanen skal barnehagen ivareta barnets behov for omsorg. Og omsorg er en forutsetning for barns trygghet og trivsel i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). En viktig oppgave de ansatte i barnehagen har, er å sørge for at alle barn i barnehagen er og føler seg trygge, både fysisk og psykisk. Det å føle seg trygg vil for mange barn være en forutsetning for å klare å lære seg nye ting. Men det å ha én voksen i barnehagen som barnet føler seg ordentlig trygg på, kan ha avgjørende betydning for barnets utvikling (Barsøe, 2010, s. 115-116). Personene som representerer trygghet for barnet i barnehagen, altså den ansatte, bør være en stabil og forutsigbar person. Hedström skriver at det kan bidra til økt trygghet om den ansatte er god på å forberede barna på hva som skal skje, slik at barna opplever forutsigbarhet (Hedström, 2015, s. 41).

2.2.2 Hverdagen

Regler og forventninger

Ifølge Schibbye og Løvlie kan grensesetting være at en voksen forhindrer uønskede eller farlige aktiviteter eller væremåter hos barn. Det vil si at barnet møter motstand. Men så lenge de voksne setter grenser med kjærlighet, vil klare grenser gi økt trygghet for barnet (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 118). Barn vet ikke fra fødselen av hva som er rett og galt, dette er noe som må læres. Når barna skal lære seg de ulike normene og reglene som gjelder i et samfunn, er de avhengige av at de voksne er tydelige. Voksne som opererer med hvert sitt sett av regler, vil oppleves utrolig forvirrende for småbarn. For barnas skyld bør derfor de voksne sammen finne felles måter å opptre på (Barsøe, 2010, s.123). Det er best for barna om personalet klarer å være konsekvent, slik at barna vet hvilke regler som gjelder når. Selv om det vil oppstå uenigheter i en personalgruppe, er det viktig for barna at man klarer å opptre som en enhet, når det kommer til regler, forventninger og reaksjonsmåter i barnehagen (Barsøe, 2010, s. 124-125).

Forutsigbarhet i hverdagen

Alle barn i barnehagen har behov for å kjenne på sin barnehagehverdag som forutsigbar. Grunner til det kan for eksempel være at barnets hverdag er preget av kaos, og har behov for at dagene er like, for å kjenne på en trygghet i forhold til hva de kan forvente seg. Som ansatt

i barnehage er det viktig å huske på å forberede de barna som har spesielt behov for det (Barsøe, 2010, s. 120-121).

Grupper

Barn lærer best når de leker, og når de deltar i lystbetont lek sammen med andre barn, utvikles barnets sosiale kompetanse. De voksne blir derfor viktige støttespillere for de barna som av ulike årsaker har vanskeligheter med å komme inn i leken. På grunn av den læringen og kompetansen leken tilbyr, er det viktig at alle barn får ta del i leken. (Barsøe, 2010, s. 186). Öhman støtter å bruke faste lekegrupper, fordi det gir en mer oversiktlig gruppe. Når omgivelsene påvirkes av en slik ro, har barnehageansatte mer rom for å bygge positive relasjoner til enkeltbarna i lekegruppen. Barna får også mulighet til å oppdage og etablere nye relasjoner med andre barn i lekegruppa (Öhman, 2012, s. 236).

2.2.3 Personalsamarbeid og kompetanseheving

Det vil alltid være forskjellig hvilken kompetanse og erfaringer de ansatte sitter med i en personalgruppe. Ulike mennesker har ulike styrker og svakheter. Det er avgjørende at det ligger et godt samarbeid i bunn, for å best mulig legge til rette for god utvikling og læring hos barn med utfordrende atferd (Barsøe, 2010, s. 146). Som Barsøe skriver, er det viktig at de voksne også møter hverandre med forståelse og anerkjennelse, og at man har respekt for at mennesker opplever, mener og tenker forskjellig. Når man skal reflektere sammen med andre, er det viktig at alle ansatte får komme med egne synspunkter, samtidig som man skal være lydhøre for andre. Ved å reflektere sammen, dukker det opp nye måter å se ting på, som bidrar til mer forståelse og kunnskap (Barsøe, 2010, s. 146-147).

Gotvassli skriver at å reflektere rundt, og arbeide med bevisstgjøring rundt egen og andres kompetanse i personalgruppa, kan være med på å heve den ansattes kompetanse (Gotvassli, 2019, s- 164-165). Aasen skriver om kunnskapsdeling, og at det å dele kompetanse med hverandre en viktig del av teamarbeidet i et lærende fellesskap (Aasen, 2018, s. 146). Når man reflekterer sammen i personalgruppa, kan nye måter å tenke på komme fram i lyset, som bidrar til at man forstår med og blir klokere (Barsøe, 2010, s. 147). For å på best mulig måte kunne legge til rette for god utvikling og læring for barn med utfordrende atferd i barnehagen, er avhengig at et godt samarbeid både innad i barnehagen, med foreldre, og med andre hjelpeinstanser, slik som PPT (Barsøe, 2010, s. 146). Barnehagen er en lærende organisasjon

under konstant utvikling, hvor det bør være fokus på kompetanseheving, for å videreutvikle og heve kompetansen til personalgruppa, innenfor ulike felt. Gjennom barnehagelærerutdanningen, skal barnehagelæreren ha tilegnet seg kunnskaper og erfaringer om hvordan man deler profesjonskunnskaper med sine kollegaer (Skoglund & Sundvall, 2017, s. 18-19). Det hjelper altså ikke at barnehagelæreren sitter med mye kunnskap om og erfaringer med barn med utfordrende atferd, hvis denne kunnskapen ikke blir delt med, og reflektert over, med sine medarbeidere.

2.2.4 Foreldresamarbeid

Foreldre er barnehagens viktigste samarbeidspartnere. I situasjoner hvor barnet utviser atferdsvansker er det spesielt viktig at samarbeidet er godt mellom barnehage og hjemmet. Et felles mål for familien og barnehagen bør være å handle på en måte som er for barnets beste (Mørland, 2018, s. 143). Godt samarbeid vil være avgjørende for å lykkes i arbeidet med barnet. I en situasjon hvor et barn utviser utfordrende atferd, kan samarbeidet preges av dette. Det kan være fordi begge parter kanskje føler på en usikkerhet i forhold til hva må gjøre for å bedre situasjonen. I slike situasjoner er viktig å ta foreldrenes oppfatning av situasjonen på alvor, ved at det foreldrene uttrykker og føler blir anerkjent av barnehagen. Foreldre kjenner barna sine godt, og har mye å komme med hvis barnehagen slipper dem til. Å la foreldrene få muligheten til å beskrive hvordan de opplever situasjonen, både hjemme og i barnehagen, vil også gjøre det lettere for foreldrene å ta imot barnehagens innspill om barnet (Barsøe, 2010, s. 148-150).

3.0 Metode

Dette kapittelet omhandler begrunnelse for valg av metode og innsamlingsstrategi, beskrivelse og planlegging av datainnsamling, og utvalg av informanter. Videre presenteres gjennomførelsen av datainnsamlingen, samt beskrivelse av analysearbeidet. Til slutt i dette kapittelet synliggjøres metodekritikk og de etiske retningslinjene.

3.1 Valg av metode

Underveis i utdanningen har vi måttet sette oss inn i ulike forskningsmetoder, og forskjellen på disse. Det finnes to hovedtyper metoder: kvalitativ og kvantitativ metode. Disse metodene er i prinsippet basert på ulik forskningslogikk, som vil ha konsekvenser for forskningsprosessen, og hvordan forskningens resultat vurderes (Bergsland & Jæger, 2022, s. 28). Dataene er kvantitative hvis de er tellbare, og vektlegger utbredelse og antall. Det vil si at disse dataene kan kategoriseres (Larsen, 2017, s. 25). Kvantitativ data føres inn i tabeller, statistikker, grafer og prosenter (Bergsland & Jæger, 2022, s. 28-29). Kvalitative metoder går mer i dybden, og vektlegger betydning. Denne metoden brukes til systematisering. De gir innsikt i menneskelige uttrykk, enten i språk og tale, eller i atferd (Bergsland & Jæger, 2022, s. 28). Tematikken og problemstillingen jeg har valgt, tar utgangspunkt i barnehagens erfaringer, perspektiver og refleksjoner, og derfor er det naturlig å velge kvalitativ forskningsmetode for denne oppgaven. Siden mitt ønske var å finne ut noe om informantenes erfaringer og synspunkt, tenker jeg det er naturlig at metoden jeg valgte ble intervju for å samle inn datamateriale.

3.2 Valg av innsamlingsstrategi

For å klare å besvare problemstillingen min, trengte jeg å få et innblikk i barnehagelæreres egne erfaringer, angående min valgte tematikk. Intervju er en fin måte å få innsikt i en persons erfaringer, opplevelser, følelser og meninger, og er godt egnet for å finne ut mer om informantens forståelse av seg selv om omgivelsene sine. Når man velger intervju, vil det være en asymmetrisk relasjon. At det er asymmetri, handler om at det er forskeren som tar initiativet til intervjuet, stiller spørsmål, og definerer temaet for intervjuet. Jeg valgte å utarbeide en intervjuguide (vedlegg 2) med en semistrukturert tilnærming (Larsen, 2017, s. 98-99). Intervjuguiden ble laget med utgangspunkt i problemstillingen min, og fungerte som en for hvilke temaer som skulle belyses. Spørsmålene var listet opp ut i fra hvilke kategori/tema de passet under.

3.3 Planlegging av datainnsamling

Jeg tok et valg om å ikke bruke båndopptaker i intervjuet, fordi jeg tenkte jeg kom til å klare å notere det informantene sa, underveis. Begge informantene visste at jeg kom til å notere underveis, og de viste forståelse for dette. Jeg føler selv jeg fikk den tiden jeg trengte til å notere, og opplevde ikke at det ble noen ødeleggende faktor for intervjuet. Da jeg skulle sette opp intervjuguiden, hadde jeg lest meg godt opp på temaet i forkant. Det er viktig for å kunne stille spørsmål som er riktige for problemstillingen man har valgt (Bergsland & Jæger, 2022, s. 34). I semistrukturerte intervju kan man lage seg ferdig formulerte spørsmål, men være fleksibel med hensyn til rekkefølgen (Larsen, 2017, s. 99). Dette kommer an på hvilken retning samtalen går. Jeg hadde satt opp spørsmålene jeg ville stille, ut ifra hvilket tema det de hørte til, men var forberedt på å måtte hoppe litt fram og tilbake, ut ifra hva informantene sa. Da jeg skulle få veiledning på førsteutkastet av intervjuguiden, hadde jeg til sammen åtte hovedspørsmål, hvor noen spørsmål hadde oppfølgingsspørsmål. Veilederne mine ga meg noen råd om å endre på rekkefølgen av enkelte spørsmål, og å stille et av spørsmålene på en måte som kunne gi et mer grundig svar. Hovedspørsmålene var rettet mot informantenes erfaringer eller synspunkter. Oppfølgingsspørsmålene ble brukt der jeg ønsket å få mer konkret informasjon om spesifikke hendelser eller erfaringer (Larsen, 2017, s. 101-102).

3.4 Utvalg av informanter

Da jeg skulle finne informanter til denne oppgaven, hadde jeg et strategisk utvalg. Det handler om å velge informanter som har de erfaringene, kvalifikasjonene og kunnskapen som er mest strategiske for å samle inn datamateriale til problemstillingen man har valgt, og er vanlig i kvalitative undersøkelser. Bergsland & Jæger, 2022, s. 42). Jeg var opptatt av å finne barnehagelærere som hadde erfaringer om barn med utfordrende atferd, som ville være nyttig for problemstillingen jeg hadde valgt. Jeg hadde egentlig valgt å ha tre informanter, men på grunn av sykdom måtte en av informantene dessverre trekke seg. Sammen med veilederne mine, vurderte vi at to informanter kunne være tilstrekkelig, så lenge de svarte godt på spørsmålene. Jeg valgte å kontakte de to andre informantene, da jeg visste begge hadde erfaringer med barn med utfordrende atferd i barnehagen. Informasjons- og samtykkeskjema ble sendt ut til begge, og begge informantene takket ja til å være med på intervjuet. Ifølge Bergsland & Jæger er intervju en samtale mellom parter angående et tema av felles interesse (Bergsland & Jæger, 2022, s. 34). Min erfaring er at dette temaet er av interesse for de fleste

som jobber med barn. Dette engasjementet opplevde jeg også underveis i intervjuene.

3.5 Gjennomføring av datainnsamling

Da jeg kontaktet de to informantene, ble vi sammen enige om å møtes i barnehagen de jobbet i, like etter arbeidstid. I begge disse barnehagene, valgte vi å sette oss på pauserom, eller annet grupperom, da disse rommene var ledig, og kan brukes til møter. Valg av rom preget intervjusituasjonen, ved at vi fikk sitte uforstyrret mesteparten av tiden. I begge intervjuene oppstod kunne ansatte komme inn for å hente ting, eller gi beskjeder. Men til tross for dette opplevde jeg ikke det som forstyrrende elementer for intervjuet. Jeg hadde i informasjons- og samtykkeskjemaet informert om at tiden intervjuet kom til å ta, var ca. 60 minutter. Begge informantene hadde satt av den tiden, slik at vi hadde god tid til spørsmålene. Min oppfatning er at begge informantene følte seg trygge med å snakke åpent, og delte sine synspunkter rundt temaene. Det virket ikke som noen av dem hadde problemer med å dele sine personlige erfaringer. Underveis kunne det dukke opp nye spørsmål, basert på informantenes svar. Jeg forsøkte å være lydhør og lyttende, for å vise informantene at jeg satt pris på at de så gledelig delte egne perspektiver og tanker.

3.6 Analyse av datamateriale

Rett etter intervjuene var gjennomført, gikk jeg i gang med analysearbeidet. Når man skal analysere, skal man studere datamaterialet, for å se sammenhenger og mønster. Analyse er en måte å tenke på, som man har med seg underveis i prosessen (Bergsland & Jæger, s. 45). Hvis man har valgt å notere underveis i intervjuet, slik jeg gjorde, og har skrevet både informantenes svar og egne kommentarer under spørsmålene, vil det være nødvendig å renskrive og sammenfatte dette på en ryddig måte (Larsen, 2017, s. 110). Jeg brukte tid på å redusere datamengden, strukturere innholdet, slik at det ble en sammenheng i datamaterialet. Jeg gjorde dette ved å bruke koding. Koding og kategorisering er et viktig hjelpemiddel, i fasen med analysearbeidet. Ved å kode eller kategorisere funnene sine, får man en bedre oversikt, og vil lettere kunne få øye på mønstre og sammenhenger (Larsen, 2017, s. 114). Videre førte jeg dataene som var kodet videre inn i passende temaer.

3.7 Metodekritikk

Ingen metoder i forskningsarbeid vil være feilfrie, og det er derfor viktig å klare å være kritisk og klare å reflektere over valg av metode og innsamlingsstrategier (Bergsland & Jæger, 2022, s. 43-44). I evalueringen av det metodiske arbeidet, brukes begrepene reliabilitet og validitet. Reliabilitet viser til nøyaktighet, og pålitelighet. Å sikre høy reliabilitet i et kvalitativt intervju er ikke alltid lett, fordi det i analysearbeidet fort kan gjøres tolkninger, som kan vri på informantens egentlige utsagn (Larsen, 2017, s. 94). Faktorer som kan styrke denne oppgavens reliabilitet, er at jeg brukte godt tid til å sette meg inn i relevant pensumlitteratur for temaene, lenge før intervjufasen. Det vil for eksempel være en fordel å være litt gjennomslukt, ved å nøye beskrive innsamlingsmetoder og analysemetoder, og generelt forskningsprosessen. Dette vil gi oppgaven et mer pålitelig uttrykk. (Bergsland & Jæger, 2022, s. 44).

Validitet kan i kvalitative undersøkelser knyttes til troverdighet og overførbarhet og bekreftbarhet (Larsen, 2017, s. 93-94). Troverdighet kan handle om hvor egnet en metode er til å undersøke det man skal undersøke. Man kan se det som dette: i hvor stor grad representeres virkeligheten i forskerens framgangsmåte og funn? For å vise troverdighet i oppgaven, vil det være viktig å kunne argumentere godt for de valgene man har tatt i for eksempel valg av metode (Bergsland & Jæger, 2022, s. 44). Overførbarhet handler om hvorvidt resultatene fra et forskningsprosjekt kan sees i sammenheng med, og være gjeldene i lignende fenomener. Jeg har gjennom intervju innhentet informasjon om hvordan barnehagelærere kan arbeide for å støtte barn med utfordrende atferd. Undersøkelsen jeg har gjort kan være relevant for de informantene jeg har intervjuet. Likevel skal man være forsiktig med å føre det videre. Det er fordi jeg kun har intervjuet to barnehagelærere. For å kunne si noe om problemstillingen i forhold til andre barnehager, ville ytterligere forskning være nødvendig. Likevel kan denne undersøkelsen bidra til å gjøre ansatte i de aktuelle barnehagene og andre lesere av oppgaven, bevisste på betydningen av barnehagelærerens rolle i møte med barn med utfordrende atferd. Dette kan resultere i at ansatte blir med kritiske til sin praksis på området (Larsen, 2017, s. 94). Bekreftbarhet omhandler at funnene ikke er et resultat av subjektive holdninger, men ut ifra forskningen man har gjort (Larsen, 2017, s. 93). Datamaterialet og funnene vil altså være basert på informantenes egne tanker og erfaringer, og at dette kommer til syne, vil bidra til å sikre oppgavens validitet.

3.8 Etiske retningslinjer

Når man driver med forskning, innebærer det ofte kontakt med mennesker, som informanter i intervju. Etikk i denne sammenhengen handler mye om en som forsker møter disse menneskene, hvordan en informerer om prosjektet, spørsmålene som blir stilt, og hvordan informasjonen man får behandles (Larsen, 2017, s. 15). Når man driver med forskningsarbeid har man et etisk ansvar, som kan knyttes til tre hovedprinsipper: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser. Informert samtykket handler om at informanten har krav på informasjon om formålet for prosjektet, samt dets innhold. Informantene i denne studien fikk informasjons- og samtykkeskjema før intervjuene. Det inneholdt informasjon om prosjektet, informasjon om at det er frivillig, og at de kan trekke seg når som helst. De fikk også informasjon om hvordan datamaterialet skulle behandles, og så klart at de vil være anonyme (Bergsland & Jæger, 2022, s. 47). Konfidensialitet går på det som omhandler personlig data som kan avsløre informantens identitet. I dette prosjektet finnes ikke informantens navn, da det ikke var nødvendig med informantens underskrift på informasjons- og samtykkeskjemaet. Likevel vil all transkribering slettes i etterkant av prosjektet. Det siste prinsippet er konsekvenser. Konsekvenser bør hele tiden vurderes med hensyn til mulig skade belastninger for informantene. Dette må man tenke på under hele prosessen, for å skjerme informantene, og ivareta deres integritet. Konsekvenser kan også handle om fordeler informantene kan få av å delta, som ny kunnskap og refleksjon (Bergsland & Jæger, 2022, s. 47-49).

4.0 Presentasjon av funn og drøfting

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere de funnene som er relevante for å besvare problemstillingen: «Hvordan kan barnehagelærere arbeide for å støtte barn med utfordrende atferd på best mulig måte for barnet?». Funnene vil bli drøftet underveis, og underbygges tidligere presentert teori. Jeg har tatt et valg om å slå sammen presentasjon av funn, med drøftingsdelen av oppgaven, fordi jeg opplever at dette kan bidra til en mer helhetlig og ryddig oppgave.

4.1 Forståelse av begrepet «utfordrende atferd»

Informantene fikk spørsmål om hvilke typer atferd de opplever som utfordrende hos barn, og delte tanker og synspunkter rundt begrepet. Det kom også fram hvilken type atferd som oppleves som mest utfordrende for informantene. De ga begge uttrykk for at utfordrende atferd kan være utfordrende for barnet selv, eller atferd som kan være utfordrende for andre å håndtere.

Informant 1 påpeker at utfordrende atferd kan variere ut ifra hvilken aldersgruppe barnet er i, og kan komme til syne i større eller mindre grad. Hen har erfart at det i 3-4-årsalderen er ganske normalt at barna krangler med hverandre og knuffer når det oppstår konflikter. Denne påstanden kan støttes av Hedström, som skriver at det helt opp til 4-årsalderen er normalt å havne i ulike verbale og fysiske konflikter. Det Hedström derimot legger til, som ikke nevnes av informant 1, er at det bør tas på alvor om denne atferden fortsetter i det samme sporet når barnet er i 5-6-årsalderen (Hedström, 2015, s. 25). Informant 1 sin oppfattelse av utfordrende atferd kan sees i lys av Drugli (2013), som skriver at negativ atferd er noe alle barn i ulike perioder eller situasjoner vil utvise, og blir sett på som en del av den normale utviklingen og den normale funksjonen hos barn. Men når den negative atferden skiller seg fra det som er normalt for aldersgruppa, når det gjelder alvorlighet, nivå, varighet, sammenhenger der vanskene oppstår, og i tilfeller hvor atferden faktisk fører til nedsatt funksjonsnivå for barnet, er det snakk om alvorlige atferdsvansker (Drugli, 2013, s. 11).

Da informantene fikk spørsmål om hvilke typer atferd som oppleves utfordrende, var det den utagerende atferden som i størst grad ble trukket fram. Denne typen atferd blir ifølge informantene ansett som atferd som kan være skadelig for andre, barnet selv, eller miljøet barnet befinner seg i. Informant 1 kommer med eksempler på denne typen atferd, og nevner at dette kan være atferd hvor barnet slår, dytter, biter, og kaster leker. Hen nevner samtidig

atferd hvor barnet blir så sint at det stikker av, eller ikke hører etter. Denne typen atferd forklarer Drugli som åpen aggresjon, som er en type aggresjon hvor barnet for eksempel har trassatferd, eller fysisk aggresjon, hvor barnet biter eller slår. Videre påpeker Drugli at trassatferd og fysisk aggresjon er atferd vanligvis synker med alderen, etter hvert som barnet modnes og utvikler alternative reaksjonsmåter. Barn med slik atferd utover det normale, vil ofte bli vurdert til å ha atferdsvansker (Drugli, 2013, s. 46-48).

Informant 2 mener også at utfordrende atferd kan være atferd hvor barnet sliter med å tilpasse seg barnehagehverdagen i form av å få innpass i det sosiale fellesskapet, i samspill med andre barn. Videre beskriver informant 2 av hen opplever at utenforskapet av det sosiale fellesskapet kan føre til at barna sliter med å følge normer og regler i barnehagen. Informant 1 deler litt av de samme tankene informant 2 har, om at utfordrende atferd også kan være regelbrytende atferd, hvor barn ikke hører etter. Drugli skriver at regelbrytende atferd er eksempler på en type aggresjon som kalles skjult aggresjon. Denne typen forekommer mest hos eldre barn (Drugli, 2013, s. 46-47). Dette samsvarer med informantenes erfaringer med denne typen atferd, da de prater om erfaringer fra storbarnsavdelinger.

Hedström bekrefter informant 1 sine påstander om at barn med samspillsvansker som ofte havner i konflikt, og at disse barna ofte er barn som barnehagelærere bekymrer seg for. Han skriver at disse barna ofte har behov for ekstra oppmerksomhet og støtte fra de voksne, for å kunne utvikle seg optimalt (Hedström, 2015, s. 5).

I motsetning til informant 1, som snakket mest om utagerende atferd, uttrykket informant 2 at også innagerende og innadvendt atferd kan oppleves som utfordrende atferd. Hen beskriver barn med denne typen atferd som stille og usynlige, som stadig forsvinner i mengden. Hen påpeker at disse barna ofte kan ha vanskeligheter med å vise at de er lei seg, og uttrykker lite sinne og frustrasjon. Usynligheten informant 2 beskriver her, kan forstås som det Barsøe kaller tilbaketrukken atferd. Informant 2 påpeker at de innadvendte barna kan ha vanskeligheter med å uttrykke ulike følelser. Dette er i tråd med det Barsøe skriver om barn med innagerende atferd, som skriver at de stille barna ofte gir lite uttrykk for egne følelser. Kjennetegn på innagerende og innadvendt atferd, kan være at barna er lite selvhverdende, unngående, sjenerte og avvisende (Barsøe, 2010, s. 28-30).

4.2 Voksne i møte med barn med utfordrende atferd

4.2.1 Det anerkjennende barnesyntet

I rammeplanen står det at barna skal møtes som individer, og at barnehagen skal respekt for barnets opplevelsesverden. Barn påvirker egne liv, og påvirkes av omgivelsene sine (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8).

Begge informantene fikk spørsmål om hvordan man kan arbeide for å anerkjenne barn med utfordrende atferd i barnehagen. Her var de to informantene relativt samstemte i svarene sine, og ser likt på hvordan barn bør møtes på en anerkjennende måte av de ansatte i barnehagen. Informantene er veldig opptatt av å se barnet for det det er, og begge nevner viktigheten av å ha et syn på barn hvor barn er like mye verdt, og at voksne og barn er like mye verdt. Disse funnene er i tråd med hva rammeplanen beskriver anerkjennelse. Funnene kan også støtte seg til Barsøes syn på anerkjennelse av barn, som skriver at det å kunne se barnet som subjekt, og likeverdig, er avgjørende for å skape en anerkjennende relasjon til barnet. Ifølge Barsøe kan kun relasjonen være anerkjennende dersom den ene parten ser på seg selv som mer eller mindre verdt enn den andre. Anerkjennelse er en grunnleggende holdning som bygger på respekt og likeverd, og det innebærer at barnet har rett til sine meninger, opplevelser og væremåter (Barsøe, 2010, s. 55).

Informantene ble også spurt om hvordan de opplevde at barn med utfordrende atferd ble møtt av de ansatte i barnehagen. Både informant 1 og informant 2 påpeker at det i perioder med mye sykefravær i personalgruppa og vikarbruk, kan oppleves vanskeligere å se og anerkjenne barna. Likevel har de to informantene veldig forskjellige oppfatninger av hvordan de faktisk møter barna i disse hektiske periodene. Informant 1 svarer at hen føler barna stort sett blir møtt på en anerkjennende måte av de voksne, og at barna får tid til kjenne på de ulike følelsene de har. Videre forklarte hen at personalgruppa for øyeblikket har jobbet mye med inkludering av barn, og reflektert mye sammen om hvordan man må best mulig måte kan se og møte barna i barnehagen.

I motsetning til informant 1 sine positive erfaringer, hadde informant 2 ulik erfaring.

Informant 2 fortalte at barna til tider møtes av de ansatte på en lite anerkjennende måte, med mangel på positivitet, uten at de voksne egentlig mener det slik. Hen la til at dette blir verre i perioder med stress relatert til personalmangel og vikarbruk.

For til tross for hverdagskaoset, virker det på informant 1 som at personalgruppa deres har opparbeidet seg en fin måte å arbeide med, og dele kompetanse rundt temaet barnesyntet og

anerkjennelse. At de jobber så godt med temaet, kan være en faktor som er med på å påvirke hvor godt de ansatte klarer å agere ut ifra det anerkjennende barnesynet Barsøe nevner ovenfor. Gotvassli skriver at å reflektere rundt, og arbeide med bevisstgjøring rundt egen og andres kompetanse i personalgruppa, kan være med på å heve den ansattes kompetanse (Gotvassli, 2019, s- 164-165). Når man sitter med relevant kunnskap og erfaringer, er det lettere for de ansatte å ta de rette valgene i utfordrende situasjoner med barna.

Kompetanseheving vil også bli nevnt senere i oppgaven.

Sett i lys av informant 2 sine oppfatninger av hvordan barn med utfordrende atferd blir møtt av de ansatte i barnehagen, kan det tyde på at realiteten i barnehagehverdagen ikke alltid samsvarer med hvordan den ønskelige barnehagehverdagen ser ut. En slik hverdag kan det tenkes at Barsøe beskriver her: det å være anerkjennende ovenfor barn handler om å forsøke å forstå hvordan noe oppleves for barnet, på en empatisk måte. Det barn gjør og sier har betydning for dem, og derfor er det viktig at de har voksne rundt seg som prøver å forstå dem. Når man som voksen klarer å kommunisere med barn på en måte som er anerkjennende, vil barnet oppleve at det har rett sine egne følelser, tanker og meninger (Barsøe, 2010, s. 137). Sett i lys av informant 2 sine erfaringer, kan de ulike forutsetningene som underbemanning og vikarbruk komme i veien for at det anerkjennende barnesynet kommer til uttrykk i de ansattes handlinger.

4.2.2 «Finne diamanten: barnets positive sider»

I samtale med barn er det viktig å være klar over den mektige posisjonen man har i forholdet til barnet, når det kommer til barnets oppfatning av seg selv. Også hvordan man snakker med og svarer barn, har betydning for barnets selvbilde (Barsøe, 2010, s. 137).

Et gjentakende og felles funn i samtale med de to informantene om hva de synes var viktig i arbeid med barn med utfordrende atferd, var å bygge på barnets positive sider, framfor det negative. Ifølge Barsøe får barn med vill eller utfordrende atferd ofte negative tilbakemeldinger på seg selv og sin atferd. For disse barna vil det være avgjørende å bli møtt av ansatte i barnehagen som ser og aksepterer dem, akkurat slik de er (Barsøe, 2010, s. 145). Som nevnt tidligere, fikk informantene spørsmål om hvordan ansatte kan anerkjenne barn med utfordrende atferd. Informant 2 hadde et interessant svar på dette spørsmålet:

«En måte å anerkjenne barnet på, er å finne «diamanten», altså barnets positive sider.

For alle barn har mye godt i seg»

Informant 2

Informant 2 snakker her om å finne barnets «diamant». Det hen mener med dette er at de ansatte i arbeid med barn med utfordrende atferd bør prøve å fokusere på barnets positive og sterke sider. Informant 1 nevner også at barnehagelæreren har en viktig oppgave med å klare å se barnets styrker, og bygge videre på disse. Dette kan sees i lys av Hedström (2015), som fremmer en tilnærming til barn med utfordrende atferd, som først og fremst bygger på å støtte den positive atferden barn utviser, og legge vekt på barnas styrker og interesser (Hedström, 2015, s. 7).

Informant 2 understreker også at alle barn har mye godt i seg. Dette kan sees i sammenheng med det Barsøe (2010), som skriver at synet på barn har gjennomgått en stor forandring de siste tretti årene, fra at barn var hjelpeløse og trengende, til at vi nå ser på barn som kunnskapssøkende, kompetente, og nysgjerrige. Barsøe skriver om at barn i dag både påvirkes og påvirker (Barsøe, 2010, s.55). Hvis man skal se informant 2 sitt sitat i lys av Hedström (2015) og Barsøe (2010), kan det tyde på at med et syn på barn som vektlegger at barn er gode og kompetente individer, og en holdning som fokuserer og bygger på barnets styrker og positive sider, vil ha en anerkjennende og positiv virkning på barnets liv i barnehagen.

Gjentatte ganger underveis i intervjuene, understreket begge informantene viktigheten av å bygge opp barnets selvfølelse og selvbilde, ved å bygge videre på barnets positive sider og interessepunkter. Ifølge Barsøe, er en viktig faktor for å heve barnets status i barnegruppa, at personalgruppa aktivt jobber med å bygge på barnets interesser og styrker (Barsøe, 2010, s. 145). Som både informantene og Barsøe nevner, er det viktig å ha fokus på barnets interesser og styrker, fordi det kan tyde på at dette kan bidra til å bygge opp barnets selvbilde, som kan føre til en høyere sosial status i barnegruppa. Personalets fokus på barnets positive og sterke sider, kan altså sees som barnets inngangsbillett til det sosiale fellesskapet i barnehagen.

Informantene fikk spørsmål om hva de opplevde at fungerte mindre bra i møte med barn med utfordrende atferd. Informant 1 svarer at å bli irritert og sint på barna ikke har noen positiv virkning, og at til tross for at man som ansatt kanskje sitter med disse følelsene inni seg, bør forsøke å holde hodet kaldt. Man kan se en sammenheng mellom det informant 1 opplever, og

det Hedström skriver om at irettesettere eller skjenn ikke har noen positiv effekt på barn (Hedström, 2015, s. 7).

4.2.3 Viktigheten av trygghet

Informant 1 påpeker den viktige rollen de ansatte har med at barna skal føle seg trygge i barnehagen. Hen understreker viktigheten av at de ansatte er omsorgsfulle, fordi dette kan skape trygge rammer for barna. Hen omfatter de omsorgsfulle ansatte som trygge voksne. Rammeplanen nevner også viktigheten av at barnehagen skal ivareta barnets behov for omsorg, og legger til at omsorg er en forutsetning for barns trygghet og trivsel i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Noe som kan underbygge informant 1 sitt synspunkt på trygghet, er Hedstrøms uttalelse om trygghet. Hedström skriver at den viktige oppgaven de ansatte i barnehagen har, som er å sørge for at alle barn i barnehagen er og føler seg trygge. Det å føle seg trygg vil for mange barn være en forutsetning for å klare å lære seg nye ting (Barsøe, 2010, s. 115-116). Informant 1 nevner samtidig viktigheten av at barn skal være trygge på å stå i følelsene sine, og derfor trenger trygge voksne som kan støtte dem i dette. Hedström skriver at alle barn i barnehagen skal føle seg trygge både fysisk og psykisk (Hedström, 2015, s. 41). Det informant 1 skriver om at barna trenger trygge og støttende voksne for å kunne stå i, og kjenne på følelsene sine, kan forstås som en måte å støtte barnets psykiske trygghet.

Begge informantene har en klar faktor de mener kan være med på å svekke barnas følelse av trygghet i barnehagen, nemlig når det er sykefravær i personalgruppa, og det kommer inn vikarer som barna ikke har den samme tilknytningen til, som de faste ansatte. At barnas trygghet svekkes når de ikke har voksne de er trygge på, kan sees i sammenheng med det Barsøe skriver om tilstedeværelsen av trygge voksne i barnehagen. Hun skriver at det å ha én voksen i barnehagen som barnet føler seg ordentlig trygg på, kan ha avgjørende betydning for barnets utvikling (Barsøe, 2010, s. 115-116). Personene som representerer trygghet for barnet i barnehagen, altså den ansatte, bør være en stabil og forutsigbar person (Hedström, 2015, s. 41).

Man kan trekke sammen det informant 1 sier om vikarer som barna ikke er trygge på, og det Barsøe (2010, s. 115-116) og Hedström (2015, s. 41) skriver om viktigheten av at barna har trygge, stabile og forutsigbare ansatte rundt seg, og se på hva Skoglund og Sundvall sier kompetanseheving. De presenterer barnehagen som er en lærende organisasjon under konstant

utvikling, hvor det bør være fokus på kompetanseheving, for å videreutvikle og heve kompetansen til personalgruppa, innenfor ulike felt. Gjennom barnehagelærerutdanningen, skal barnehagelæreren ha tilegnet seg kunnskaper og erfaringer om hvordan man deler profesjonskunnskaper med sine kollegaer (Skoglund & Sundvall, 2017, s. 18-19). Ved at barnehagelæreren bruker sin kunnskap og sine erfaringer til å veilede og heve vikarenes kompetanse om relasjonsbygging, anerkjennelse, vil de antagelig bli bedre rustet til å være de stabile og forutsigbare tilknytningspersonene Hedström (2015, s. 41)

Barn vet ikke fra fødselen av hva som er rett og galt, dette er noe som må læres. Når barna skal lære seg de ulike normene og reglene som gjelder i et samfunn, er de avhengige av at de voksne er tydelige (Barsøe, 2010, s. 123). Informant 1 formidler viktigheten av at de ansatte våger å være grensesettende ovenfor barn med utfordrende atferd, og ikke bare er «kompis». Hen mener den utfordrende atferden kan forsterkes dersom man ikke er konsekvent, og at de ansatte kan skape trygge rammer ved å sette grenser. Ifølge Schibbye og Løvlie kan grensesetting være at en voksen forhindrer uønskede eller farlige aktiviteter eller væremåter hos barn. Så lenge de voksne setter grenser med kjærlighet, vil klare grenser gi økt trygghet for barnet (Schibbye & Løvlie, 2017, s. 118). Dette kan også knyttes til Barsøes uttalelse om at det det beste for barna er om personalet klarer å være konsekvent, slik at barna vet hvilke regler som gjelder når (Barsøe, 2010, s. 124-125). Informant 1 sitt synspunkt på viktigheten av å være grensesettende kan se ut til å samsvare både med Schibbye og Løvlies påstand om at klare og tydelige grenser gir barn økt trygghet, og trygge rammer i barnehagen, og Barsøe belyser viktigheten av å være konsekvent.

4.3 Støttende organisering av hverdagen

Det å organisere hverdagen i barnehagen til barnegruppens beste, kan være en utfordring. I funnene blir to måter nevnt som kan ha en fordel for hverdagens forutsigbarhet. Disse to måtene er lekegrupper og dagtavle.

Lekegrupper

«Det er alfa omega å dele opp barnegruppa i mindre lekegrupper, fordi barnehagelæreren får mulighet til å se barnet»

Informant 2

Informantene fikk spørsmål om hva de mente barnehagelæreren kunne gjøre for å forebygge utfordrende atferd hos barn i barnehagen. Informant 2 trakk fram at lekegrupper kunne være en måte å forebygge utfordrende atferd. Hen utdypet at ved å dele opp barnegruppa i mindre grupper, kan gi barnehagelæreren får mulighet til å se barnet. I tillegg får barnet ha voksne tettere på seg. Dette kunne også være en felles positiv opplevelse for barna, da man i mindre grupper kan oppleve mer ro til å komme inn i leken. Öhman støtter også å bruke faste lekegrupper, fordi det gir en mer oversiktlig gruppe. Når omgivelsene påvirkes av en slik ro, har barnehageansatte mer rom for å bygge positive relasjoner til enkeltbarna i lekegruppen. Barna får også mulighet til å oppdage og etablere nye relasjoner med andre barn i lekegruppa (Öhman, 2012, s. 236). Det er overensstemmelse mellom informant 2 sine erfaringer med bruk av lekegrupper, og Öhmans synspunkter rundt temaet. Barn lærer best når de leker, og når de deltar i lystbetont lek sammen med andre barn, utvikles barnets sosiale kompetanse. De voksne blir derfor viktige støttespillere for de barna som av ulike årsaker har vanskeligheter med å komme inn i leken. På grunn av den læringen og kompetansen leken tilbyr, er det viktig at alle barn får ta del i leken (Barsøe, 2010, s. 186). Det er derfor fint at det finnes måter å inkludere de barna som har vanskeligheter med å komme inn i leken, og det sosiale fellesskapet i barnehagen.

Dagtavle

Informant 2 fremhevet at dagtavle kan skape trygghet for barn med utfordrende atferd. Hen forklarer at dette er et verktøy de ansatte i barnehagen kan bruke for å forberede barna på dagen skal inneholde. Dagtavlen kan også forberede barna, hvis det skal skje noe utenom det vanlige. Dagtavlen kan altså fungere som en forutsigbarhet i barnas hverdag. Alle barn i barnehagen har behov for å kjenne på sin barnehagehverdag som forutsigbar. Grunner til det kan for eksempel være at barnets hverdag er preget av kaos, og har behov for at dagene er like, for å kjenne på en trygghet i forhold til hva de kan forvente seg. Barsøe fremhever viktigheten av at de ansatte husker å forberede de barna som har spesielt behov for det (Barsøe, 2010, s. 120-121). Hedström legger også vekt på at det kan bidra til økt trygghet om den ansatte er god på å forberede barna på hva som skal skje, slik at barna opplever forutsigbarhet (Hedström, 2015, s. 41). Her viser informant 2 en bevissthet rundt barns behov for forutsigbarhet, og støttes av Barsøe og Hedströms synspunkter rundt det samme temaet.

4.4 Personalets samarbeid og faglige arbeid

4.4.1 Personalsamarbeid

Det vil alltid være forskjellig hvilken kompetanse og erfaringer de ansatte sitter med i en personalgruppe. Ulike mennesker har ulike styrker og svakheter. Det er avgjørende at det ligger et godt samarbeid i bunn, for å best mulig legge til rette for god utvikling og læring hos barn med utfordrende atferd (Barsøe, 2010, s. 146). Informant 1 hevder de bruker mye tid på avdelingen, både i møter og når de ser det er rom for det, til å snakke om, og reflektere over hvordan hverdagen kan bli best mulig, både for barn og voksne. Hen legger til at hen føler avdelingen har opparbeidet seg et godt samarbeid, hvor de respekterer hverandre, og lytter til hverandre. Informant 2 deler litt av de samme erfaringene som informant 1, og prater også om et åpent og lyttende arbeidsmiljø i personalgruppa. Informant 2 forteller videre at i deres personalgruppe, opplever hen at det er rom for å dele de ulike følelsene som kan oppstå i arbeid med barn med utfordrende atferd. Følelser som vekkes kan være sinne, fortvilelse, og glede. Det er også rom for å være både frustrert og oppgitt, og man får luftet tanker og bekymringer med medarbeidere. Når det er slik som informant 2 beskriver, en lyttende åpenhet rundt å lufte tanker, får rom for å være oppgitt og frustrert kan det virke som det er et arbeidsmiljø som møter hverandre med forståelse og anerkjennelse, slik Barsøe skriver. Videre skriver Barsøe at det er viktig at man har respekt for at mennesker opplever, mener og tenker forskjellig. Når man skal reflektere sammen med andre, er det viktig at alle ansatte får komme med egne synspunkter, samtidig som man skal være lydhøre for andre. Ved å reflektere sammen, dukker det opp nye måter å se ting på, som bidrar til mer forståelse og kunnskap (Barsøe, 2010, s. 146-147).

Det er best for barna om personalet klarer å være konsekvent, slik at barna vet hvilke regler som gjelder når. Når barna skal lære seg de ulike normene og reglene som gjelder i et samfunn, er de avhengige av at de voksne er tydelige (Barsøe, 2010, s. 123-125). Som nevnt tidligere, formidlet informant 1 viktigheten av at de ansatte våger å være grensesettende ovenfor barn med utfordrende atferd, og ikke bare være «kompis». Hen mener den utfordrende atferden kan forsterkes dersom man ikke er konsekvent, og at de ansatte kan skape trygge rammer ved å sette grenser. Barsøe belyser viktigheten av at de ansatte finner felles måter å opptre på, fordi det kan virke forvirrende for barna hvis de ulike ansatte har hvert sitt sett med regler de opererer med (Barsøe, 2010, s.123). Barsøes syn på tydelige voksne kan derfor knyttes til informant 1 sine erfaringer rundt det å være konsekvent ovenfor

barna. Selv om det vil oppstå uenigheter i en personalgruppe, er det viktig for barna at man klarer å opptre som en enhet, når det kommer til regler, forventninger og reaksjonsmåter i barnehagen (Barsøe, 2010, s. 124-125).

4.4.2 Kompetanseheving

Barnehagen er en lærende organisasjon under konstant utvikling, hvor det bør være fokus på kompetanseheving, for å videreutvikle og heve kompetansen til personalgruppa, innenfor ulike felt (Skoglund & Sundvall, 2017, s. 18-19). Informantene fikk spørsmål om de selv følte de hadde nok kunnskap om hvordan de håndterer barn med utfordrende atferd. Begge informantene var raske med å svare at man aldri kommer til å få nok kompetanse, og at man aldri blir utlært. Informant 2 har gode erfaringer med å reflektere gruppevis på møter. Hen påpeker at kunnskap ikke er nok, og trekker fram viktigheten av faglige refleksjoner sammen med medarbeidere. Informant 1 snakker også om faglige refleksjoner, og mener det ofte sitter mye kompetanse i de ansatte i en barnehage, og at det er viktig å bruke denne godt, ved å dele den med hverandre. Aasen skriver om kunnskapsdeling, og at det å dele kompetanse med hverandre en viktig del av teamarbeidet i et lærende fellesskap (Aasen, 2018, s. 146). Funnene samsvarer med Barsøe (2010), som viser til at når man reflekterer sammen i personalgruppa, kan nye måter å tenke på komme fram i lyset, som bidrar til at man forstår med og blir klokere (Barsøe, 2010, s. 147).

Informant 2 er opptatt av at man ikke bør være redd for å kontakte instanser som PPT hvis det oppstår bekymringer rundt et barn. Av og til strekker ikke barnehagelærerens kompetanse til, og PPT sitter kanskje med annen og bredere kompetanse på enkelte områder. Man bør derfor ikke være redd for å søke hjelp, mener informant 2. Hen har god erfaring med PPT, og sier de kan komme inn som veiledningsteam for å veilede de ansatte, og komme med råd til barnehagen om hvordan de kan håndtere ulike situasjoner. For å på best mulig måte kunne legge til rette for god utvikling og læring for barn med utfordrende atferd i barnehagen, er avhengig at et godt samarbeid både innad i barnehagen, med foreldre, og med andre hjelpeinstanser, slik som PPT (Barsøe, 2010, s. 146).

Informant 1 snakker om at det finnes noen kurs og møter som er for ledere og barnehagelærere, og noen som er for hele personalet. Siden barnehagelærere og pedagogiske ledere er med på de fleste møter, mener informant at barnehagelærere har en viktig jobb

med å kommunisere informasjonen og kunnskapen de tilegner seg, videre ut til sine medarbeidere gjennom avdelings- og personalmøter. Hen sier også at de på hennes avdeling prøver å finne rom for det i hverdagen, når det er tid og rom for det. Gjennom barnehagelærerutdanningen, skal barnehagelæreren ha tilegnet seg kunnskaper og erfaringer om hvordan man deler profesjonskunnskaper med sine kollegaer (Skoglund & Sundvall, 2017, s. 18-19). Det hjelper altså ikke at barnehagelæreren sitter med mye kunnskap om og erfaringer med barn med utfordrende atferd, hvis denne kunnskapen ikke blir delt med sine medarbeidere.

4.5 Foreldresamarbeid

Ifølge Mørland er foreldre barnehagens viktigste samarbeidspartnere. I situasjoner hvor barnet utviser atferdsvansker er det spesielt viktig at samarbeidet er godt mellom barnehage og hjemmet. Et felles mål for familien og barnehagen bør være å handle på en måte som er for barnets beste (Mørland, 2018, s. 143). I arbeidet med barn med utfordrende atferd, vil det være vesentlig å prøve å finne ut av bakgrunnen for denne atferden. Informantene fikk spørsmål om hva barnehagelæreren kan gjøre for å forebygge utfordrende atferd hos barn i barnehagen. Her fremhevet informant 2 viktigheten av å ha godt samarbeid med barnas foreldre. Hen nevnte begrepet tidlig innsats, og det hen legger i dette begrepet i denne sammenhengen er at det er viktig å etablere den gode relasjonen og det gode samarbeidet med foreldrene det sekundet barnet starter i barnehagen. Informantens synspunkter kan underbygges av det Drugli skriver om viktigheten av å ha det gode foreldresamarbeidet i grunn. Drugli påpeker hvor viktig det er «å bygge relasjoner i fredstid» med foreldrene. Hun skriver videre at dette kan sikre et godt samarbeid, som kan være et nyttig grunnlag den dagen man kanskje må ta opp noe med foreldrene, som er bekymringsfullt eller vanskelig (Drugli, 2018, s. 130).

Informant 2 belyser også viktigheten av å ha en åpen dialog med foreldrene som er bygget på anerkjennelse. Hen er opptatt av at foreldrene skal føle seg sett av barnehagen, og tror dette kan styrke samarbeidet mellom foreldre og barnehage. Barsøe skriver også noe om dette, og formidler at det å la foreldrene få muligheten til å beskrive hvordan de opplever situasjonen, både hjemme og i barnehagen, vil gjøre det lettere for foreldrene å ta imot barnehagens innspill om barnet (Barsøe, 2010, s. 148-150).

Informanten fortsetter å belyse viktigheten av en åpen og anerkjennende dialog med

foreldrene, og sier at det er viktig å kommunisere med foreldrene om hvordan barnet er på hjemmefronten, hva som fungerer og ikke hjemme. Når det gjelder barn med utfordrende atferd, påpeker Barsøe også viktigheten av å ta foreldrenes oppfatning av situasjonen på alvor, ved at det foreldrene uttrykker og føler blir anerkjent av barnehagen. Det er fordi foreldrene kjenner barna sine godt, og har mye å komme med hvis barnehagen slipper dem til (Barsøe, 2010, s. 148-150). På den måten kan barnehagen sammen med foreldrene jobbe med å finne «diamanten», altså barnets positive sider, som ble nevnt tidligere i oppgaven. Godt samarbeid vil være avgjørende for å lykkes i arbeidet med barnet.

5.0 Oppsummering og avsluttende refleksjoner

Denne bacheloroppgaven er bygget på følgende problemstilling: Hvordan kan barnehagelærere arbeide for å støtte barn med utfordrende atferd på best mulig måte for barnet? Formålet med denne oppgaven har vært å øke kunnskapen om arbeid med barn med utfordrende atferd. Begrunnelsen for valg av tema var at jeg har følt på manglende kompetanse rundt temaet. Ved å intervju informanter, og analysere og drøfte funnene i lys av relevant teori, jeg tilegnet meg ny kunnskap om temaet. Jeg ønsker å understreke at problemstillingen min ikke har noe fasitsvar, ettersom funnene i oppgaven kun representerer to informanters opplevelser og synspunkter rundt temaet.

Informantene har gitt meg innsikt i deres opplevelser, erfaringer og synspunkter rundt tematikken. Funnene viser at barnehagelærerne har mange like tanker når det kommer til viktige elementer i arbeidet med barn med utfordrende atferd. Informantene vektlegger det anerkjennende blikket på barn, som grunnlag for sine handlinger i møte med barna. Gjennom intervjuene kommer det også fram at forutsigbarhet i rutiner og grensesetting øker barns trygghet i barnehagen. Funnene viser også at personalsamarbeid, kompetansedeling og faglige refleksjoner er essensielt for hvordan man handler i møte med barna. Viktigheten av det gode foreldresamarbeidet blir også vektlagt i funnene. Å arbeide sammen for å finne, og bygge på barnets positive sider, kan styrke barnets selvbylde. Dette kan være en sentral faktor i riktig retning av barnets utvikling. Disse er alle elementer barnehagelæreren kan jobbe med, og det er ingen tvil om at man som barnehagelærer har et enormt ansvar ovenfor barna.

Som nevnt i innledningen bør negativ atferd som fører til nedsatt funksjonsnivå, tas på alvor. Hvis slik atferd ikke blir normalisert i løpet av førskolealder, vil barnet ha økt risiko for voldelig atferd, psykiske vansker, bli innblandet i kriminalitet, og vil få vanskeligheter med å tilpasse seg et familie- og arbeidsliv i voksen alder (Drugli, s. 11-12, 2013). Som barnehagelærer kan man med fagkunnskaper og et anerkjennende blikk, støtte de barna som vekker bekymringer. Denne prosessen har vært lærerik, og jeg har fått beredere innsikt i, og forståelse for hvordan jeg som barnehagelærer kan arbeide for å støtte barn med utfordrende atferd. Til slutt ønsker jeg å takke mine informanter for at de delte av sine erfaringer og synspunkter, mine veiledere for god støtte og veiledning, og mine medstudenter for gode samtaler og refleksjoner.

6.0 Referanseliste

- Aasen, W. (2018). *Teamledelse i barnehagen* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Barsøe, L. (2010). *Ville og stille barn i barnehagen: Veier ut av låste atferdsmønstre*. Kommuneforlaget.
- Bergsland, M. D., & Jæger, H. (2022). Bacheloroppgaven. I M. D. Bergsland, & H. Jæger, *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (ss. 15-50). (2.utg). Cappelen Damm Akademisk.
- Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn: Evidensbasert kunnskap og praksis*. Cappelen Damm Akademisk.
- Drugli, M. B. (2018). Den vanskelige foreldresamtalen. I V. Glaser, *Foreldresamarbeid: Barnehagen i et mangfoldig samfunn* (ss. 143-158). (2.utg). Universitetsforlaget.
- Gotvassli, K. A. (2019). *Boka om ledelse i barnehagen*. Universitetsforlaget.
- Hedström, H. (2015). *Barn som utfordrer: Holdningsarbeid og metoder i barnehage og første klasse*. Pedagogisk Forum.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/>
- Larsen, A. K. (2017). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Lehn, E. W. (2019). "Æ vil værre med på leiken". I M. H. Frønes, & V. Glaser, *Praksisbok for barnehagelærerstudenten* (ss. 103-116). Universitetsforlaget AS.
- Mørland, B. (2018). Samarbeid med foreldre i et spesialpedagogisk perspektiv. I V. Glaser, *Foreldresamarbeid: Barnehagen i et mangfoldig samfunn* (ss. 143-158).(2.utg). Universitetsforlaget.
- Shibbye, A.-L. L., & Løvlie, E. (2017). *Du og barnet: Om å skape gode relasjoner med barn*. Universitetsforlaget AS.
- Skoglund, T., & Sundvall, P. (2017). *Pedagogisk ledelse i barnehagen*. Universitetsforlaget AS.

7.0 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1: Informasjon og samtykkeskjema

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Vil du delta i bachelorprosjektet

«Barn med utfordrende atferd i barnehagen»?

Hei! Mitt navn er Vilde Syltøy Reitan, og jeg er student hos Dronning Mauds Minne Høgskole i Trondheim. Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan barnehagelærere på best mulig kan støtte barn med ulike typer av utfordrende atferd, og hvilke atferdstyper som oppfattes som utfordrende. I dette skrevet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Problemstillingen jeg har valg er «Hvordan kan barnehagelærere støtte barn med ulike typer utfordrende atferd på best mulig måte for barnet?». Dette prosjektet er en bacheloroppgave, som innebærer at jeg som student skal få en større innsikt i min valgte tematikk. Dette gjøre ved å samle informasjon fra barnehagelærers relevante erfaringer om denne tematikken. Metoden jeg har valgt å bruke for å hente inn denne informasjonen er intervju, hvor jeg ønsker å prate med tre barnehagelærere fra tre forskjellige barnehager, om deres synspunkter og erfaringer. Jeg ønsker å komme i kontakt med barnehagelærere som har erfaring fra, eller som jobber på storbarnsavdelinger. Ved å prate med barnehagelærere fra tre forskjellige barnehager, håper jeg på å samle inn et bredt omfang av erfaringer og kunnskap på området, som vil hjelpe meg som forskende student til å få et større innblikk i tematikken. Dette vil hjelpe meg som fremtidig barnehagelærer til å belyse tematikken og skape en større bevissthet rundt temaet, blant mine medarbeidere.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Metoden jeg har valgt å bruke for å samle inn informasjon om min valgte tematikk er intervju.

Tidsomfanget jeg har beregnet for intervjuet er ca. 60 minutter. Opplysningene registreres ved notater på pc.

Intervjuet vil inneholde spørsmål som blant annet:

- Din yrkesbakgrunn (utdanning, arbeidserfaring)
- Hva du mener kjennetegner utfordrende atferd
- Hvordan ulike typer utfordrende atferd blir møtt av andre i barnehagen (voksne og barn)
- Dine erfaringer med barn som utviser utfordrende atferd i barnehagen
- Hvordan arbeider barnehagen med tematikken

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke fram til prosjektets slutt, uten å oppgi noen grunn.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og alle navn anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes 28.04.2023.

Med vennlig hilsen

Veileder: Gro Anita Kamsvåg, Christine Bjerkan Østbø Munch
Student: Vilde Syltøy Reitan

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Barn med utfordrende atferd i barnehagen*. Jeg samtykker til:

- å delta i *intervju*

Dato: .....

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg ikke innhente din underskrift. Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.

7.2 Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Tema: Barn med utfordrende atferd i barnehagen

Problemstilling: Hvordan kan barnehagelærere arbeide for å støtte barn med utfordrende atferd på best mulig måte for barnet?

Informasjon til informant:

I dette intervjuet ønsker jeg å finne ut mer om barn med utfordrende atferd på storbarnsavdeling i barnehagen (ca. 3-6 år). Jeg vil gjerne at du deler av personlige erfaringer rundt tematikken.

Informasjon om informant og barnehagen

- Hvilken utdanning har du?
- Hvor lang erfaring har du fra barnehage?
- Hvilken aldersgruppe jobber du med nå, og hvilke aldersgrupper har du erfaring med fra før?

Intervju

Atferdsbegrepet

1. Hvilke typer atferd opplever du som utfordrende hos barn i barnehagen? (Gjerne kom med eksempler)
  - a. Hva tror du ligger bak atferden du beskriver?

Hvordan blir barnet møtt i barnehagen

2. Hvordan opplever du at barn med utfordrende atferd blir møtt av de ansatte i barnehagen?

3. Hvordan opplever du at barn med utfordrende atferd blir møtt av andre barn i barnehagen?
4. Kan du fortelle om en gang du opplevde at et barn viste et atferdsuttrykk som du opplevde som utfordrende?
  - a. Hva er dine tanker rundt denne situasjonen?
  - b. Hvordan opplevde du deg selv i situasjonen?
  - c. Hvordan tror du barnet opplevde situasjonen?
5. Hva bruker du å gjøre i møte med barn med utfordrende atferd. Gjerne utdyp.
  - a. Hva synes du selv fungerer bra i møte med barn med utfordrende atferd?
(Gjerne kom med eksempler)
- Hva kan være årsaken til dette?
  - b. Har du erfaringer med noe som fungerer mindre bra?
- Hva kan være årsaken til dette?
  - c. Hvordan tror du den voksnes atferd kan være med på å redusere/ forsterke barnets utfordrende atferd?
  - d. Hvordan tenker du man kan arbeide for å anerkjenne barn med utfordrende atferd i barnehagen?

Barnehagens arbeid med barn med utfordrende atferd

6. Hvordan arbeider dere i barnehagen for å heve kompetansen til de ansatte?
  - a. Opplever du noen forskjell på hvordan de ansatte tilnærmer seg barn med utfordrende atferd, ut ifra hvilket utdanningsnivå de har?
- Hvorfor tror du det er slik?
  - b. Får de ansatte mulighet til å reflektere over egen praksis i deres barnehage?
(personalmøter og avdelingsmøter)
  - c. Reflekterer dere avdelingsvis over de barna som oppleves som utfordrende?
7. Føler du at du har nok kunnskap om hvordan man møter barn med utfordrende atferd i barnehagen?
8. Hva kan barnehagelæreren gjøre for å forebygge utfordrende atferd hos barn i barnehagen?